

Anna NOVÁKOVÁ

K odměnám a výhodám pro šlechtické klienty a agenty. Guillermo Verdugo ve službách Františka z Ditrichštejna¹

Abstract: On Rewards and Benefits for Noble Clients and Agents. Guillermo Verdugo in the Service of Franz von Dietrichstein

The aim of the article is to introduce the activities of the Spanish nobleman Guillermo Verdugo in the service of the Bishop of Olomouc and Cardinal Franz von Dietrichstein. Based on the analysis of the correspondence of Guillermo Verdugo deposited in the Moravian Provincial Archive in Brno, this research mainly focuses in the context of current research of the patronage and clientelism on the topic of rewards and benefits that Guillermo Verdugo received for his services.

Key words: Guillermo Verdugo – Franz von Dietrichstein – reward – patron-client ties – clientelism

Pokud se v odborné či krásné literatuře setkáme se jménem Guillerma Verduga, je to téměř výlučně v souvislosti s bitvou na Bílé hoře. Jeho údajně hrdinské počínání v bitvě a to, že se mu podařilo zajmout mladého knížete Kristiána II. z Anhaltu, jsou často zmiňovány jak soudobými, tak i současnými autory. Následující text se však bude převážně věnovat několika následujícím létům až do sklonku roku 1628, kdy Guillermo Verdugo zemřel v dolnofalckém Kreuznachu.

Guillermo Verdugo se narodil okolo roku 1575 v Haarlemu, pravděpodobně jako prvorozený syn španělského generála a velitele vojsk ve Frísku Francisca Verduga.² Ač

1 Tato publikace byla vydána s finanční podporou grantu poskytnutého GA UK č. 251393 s názvem *Vazby středoevropské šlechty na bruselský místodržitelství dvůr v první polovině 17. století*, řešeného na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy.

2 Snad právě proto, že Guillermo Verdugo stojí na pomezí dvou (potažmo tří) zemí a i jeho život je mezi ně rozdělen, je pro hlubší historické bádání, tuzemské i zahraniční, téměř neznámou osobou. Prozatím o něm, kromě kvalifikační práce autorky tohoto textu, nevznikla ucelená studie. Anna NOVÁKOVÁ, *Mezi Flandry, Španělskem a Čechami. Guillermo Verdugo, agent Františka z Ditrichštejna*, magisterská diplomová práce, Olomouc 2019. Existuje několik starších studií, které se věnují jeho otci Franciscovi. Antonio RUMEU DE ARMAS, *Nuevos datos para la biografía de don Francisco Verdugo, capitán e historiador de las guerras de los Países Bajos*, Hispania: Revista Española de Historia 10,

Francisco Verdugo později vstoupil do manželského svazku s Dorotou z Mansfeldu, nevlastní sestrou Petra Arnošta II. z Mansfeldu, ta Guillermovou matkou nebyla.³ Guillermo Verdugo byl nemanželským synem Francisca a haarlemské měšťanky Esther Vandeyeck.⁴ Nemanželský, a navíc ne zcela šlechtický původ pro něj nebyl jistě tím nejlepším začátkem. Možná i proto kladl Guillermo Verdugo takový důraz na svou prestiž a postavení a stal se ukázkovým příkladem možností tehdejšího společenského vzestupu. Toho dosáhl i za pomoci četných sociálních vztahů, do nichž během svého života vstupoval. Jedním z velmi důležitých kontaktů, které získal, byla služba pro olomouckého biskupa a kardinála Františka z Ditrichštejna.⁵ Po bitvě na Bílé hoře se Guillermo Verdugo začal pomocí zakupu

1950, č. 38, s. 85–103. Adolfo ARAGONÉS DE LA ENCARNACIÓN, *Francisco Verdugo, gobernador de Luxemburgo*, Boletín de la Academia de Bellas Artes y Ciencias Históricas de Toledo, 1934, č. 55, s. 1–102 a 1935, č. 66, s. 1–72. Pro modernější zpracování, i když rovněž velmi skromné, je třeba uchýlit se ke studiím nizozemských historiků. Francisco Verdugo byl autorem díla *Comentario de la Guerra de Frisia*, jehož první moderní edice v nizozemštině obsahuje i shrnující životopis Francisca Verduga, který velmi okrajově zmiňuje i jeho syna. Jan VAN DEN BROEK, *Voor God en mijn koning; het verslag van kolonel Francisco Verdugo over zijn jaren als legerleider en gouverneur namens Filips II in Stad en Lande van Groningen, Drenthe, Friesland, Overijssel en Linggen (1581–1595)*, Assen 2009. Nejnověji se pak Franciscu Verdugovi věnoval nizozemský historik Raymond Fagel. Raymond FAGEL, *Alexander Farnese and Francisco Verdugo: the War in the North East*, *Tiempos modernos* 35, 2017, č. 2, s. 14–29. Co se týče české historiografie, krátké dějiny rodu Verdugů přináší archivář Jan Haubert v rámci inventáře *Rodinný archiv Verdugo-Doupov*, ten však trpí přinejmenším ve vztahu k osobě Guillerma Verduga mnohými nedostatky. Jan HAUBERT, *Rodinný archiv Verdugo-Doupov*, Plzeň 1973. Je nutné zmínit i genealogický pokus vídeňského historika Igálffyho, jehož krátká studie z roku 1990 se rovněž snaží shrnout dějiny rodu Verdugů, počínaje Guillermovým otcem Franciscem. Ludwig IGÁLFFY-IGÁLY, *Verdugové, hrabata z Talaverry v Čechách a ve Slezsku*, *Heraldika a genealogie*, 23, 1990, č. 3, s. 121–132. Nově se pak věnovali rodu Verdugů Jiří Kubeš a ve své kvalifikační práci i Michaela Buriánková. Jiří KUBEŠ, *Ze Španělska až do Horního Slezska: osudy Verdugů v habsburské monarchii v raném novověku*, in: Jiří Brňovják – Waclaw Gojniczek – Aleš Zářícký (edd.), *Šlechtic v Horním Slezsku: vztah regionu a center na příkladu osudů a kariér šlechty Horního Slezska (15.–20. století) = Szlachcic na Górnym Śląsku. Relacje między regionem i centrum w losach i karierach szlachty na Górnym Śląsku (XV–XX wiek)*, Ostrava–Katowice 2011, s. 223–240. TÝŽ, *Tři pohledy na kavalírskou cestu Franze Julia hraběte Verduga v letech 1681–1683*, *Folia Historica Bohemica* 25, 2010, č. 2, s. 29–65. Michaela BURIÁNKOVÁ, *Systémy právních poradců hraběte Ferdinanda Johanna Verduga (1653–1672) a hraběte Františka Karla Swéeerts-Sporcka (1739–1742)*, magisterská diplomová práce, Pardubice 2013.

- 3 Například Jan Haubert uvádí, že Dorota z Mansfeldu byla Guillermovou matkou. J. HAUBERT, *Rodinný archiv*, s. 1. Ludwig Igálffy-Igály a Jiří Kubeš považují Guillerma Verduga za manželského syna ze svazku s vdovou Rüttgeertsovou. L. IGÁLFFY-IGÁLY, *Verdugové*, s. 123 a J. KUBEŠ, *Ze Španělska až do Horního Slezska*, s. 224.
- 4 Verdugův původ a rodinné okolnosti jasně vyplývají z vyšetřovacího spisu, na jehož základě vstoupil do rytířského řádu sv. Jakuba. Archivo Histórico Nacional, Consejo de Órdenes, OM-caballeros Santiago, expediente č. 8825. Jedná se o velmi zajímavý pramen, který ukazuje postup vyšetřování v případě osoby, které bylo nutné udělit papežský dispens kvůli nešlechtickému původu.
- 5 K osobnosti kardinála Františka z Ditrichštejna a jeho biskupskému působení výběrově například práce Pavla Balcárka. Pavel BALCÁREK, *Kardinál František Ditrichštejn (1570–1636)*, České Budějovice 2007 či TÝŽ, *Kancelář kardinála Ditrichštejna a správa biskupských statků před Bílou horou*, Sborník archivních prací 28, 1978, č. 1, s. 66–126. V širším kontextu dějin Moravy je osobnosti Františka

konfiskovaných majetků usazovat v Čechách. V roce 1622 zakoupil s výraznou slevou za zjetí Anhaltského panství Doupov zkonfiskované Janu Albínu Šlikovi a o rok později Maštov po Janu Jindřichovi Štampachovi ze Štampachu.⁶ Inkolátu v Čechách pak dosáhl koncem roku 1627.⁷

Klientem Františka z Ditrichštejna

Nelze vyloučit, že Guillermo Verdugo a František z Ditrichštejna se znali již před Bílou horou skrze ditrichštejnské vazby na bruselský místodržitelství dvůr.⁸ První pramenné doklady jejich písemného i osobního kontaktu máme však až z první poloviny roku 1621. Guillermo Verdugo se se svými jednotkami na příkaz hraběte Buquoye vydal krátce po Bílé hoře na Moravu, aby zde Františka z Ditrichštejna podpořil proti ohrožení vojsky Gábora Bethlena, a usadil se s nimi v Brně.⁹

Nejstarší dochovaný list z 6. května roku 1621 ze souboru dochované korespondence mezi Verdugem a Františkem z Ditrichštejna¹⁰ naznačuje již silně rozvinutý vztah služebníka a patrona. Prozatím se však pravděpodobně jednalo jen o Verdugovu vojenskou podporu kardinála na dosud ne zcela klidné Moravě. V dopise odeslaném z Vídně se Guillermo

z Ditrichštejna věnován i sborník Emil KORDIOVSKÝ – Miroslav SVOBODA (edd.), *Kardinál František z Ditrichštejna a jeho doba, XXIX. mikulovské sympozium, 11. –12. října 2006*, Brno 2006. Životopisné poznání o Františkovi z Ditrichštejna nedávno revidoval i Tomáš Parma ve své práci věnující se mimo jiné Ditrichštejnovým agentům u papežské kurie. K této práci se níže ještě několikrát vrátíme. Tomáš PARMA, *František kardinál Dietrichstein a jeho vztahy k římské kurii: Prostředky a metody politické komunikace ve službách moravské církve*, Brno 2011.

- 6 Tomáš BÍLEK, *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1628, První část*, Praha 1882, s. 559 (pro Doupov) a s. 615–616 (pro Maštov). Listiny vztahující se k převzetí Maštova se nachází i v doupovském archivu. Státní oblastní archiv v Plzni, pobočka Klášter (dále jen SOA Plzeň), Rodinný archiv Verdugo-Doupov (dále jen RA Verdugo-Doupov), inv. č. 38, sign. D1, kart. 2.
- 7 Národní archiv (dále jen NA), Desky zemské větší, kvatern trhový měděný, inv. č. 142, R3, repr. 484.
- 8 Více o vazbách Ditrichštejnů na bruselském dvoře a jejich tamním působení Dries RAEYMAEKERS, *One Foot in the Palace. The Habsburg Court of Brussels and the Politics of Access in the Reign of Albert and Isabella, 1598–1621*, Leuven 2013. V tomto vynikl především Františkov bratr Maxmilián, který dokonce získal jednu z nejvyšších a místodržiteli Albrechtovi nejbližších funkcí na bruselském dvoře – *sumiller de corps*, a to v době, kdy se tam jistě mohl pohybovat i Guillermo Verdugo.
- 9 František z Ditrichštejna se stal po porážce stavovského povstání na Bílé hoře gubernátorem Moravy. Měl tedy nad územím ve svých rukou nejen moc církevní, ale i světskou a jeho úkolem bylo ho pacifikovat po porážce stavovských vojsk. Více o pobytu Verduga a jeho vojáků v Brně přináší studie Tomáše Sternecka. Tomáš STERNECK, *Dva prameny k dějinám Brna z první poloviny třicetileté války*, Brno v minulosti a dnes: příspěvky k dějinám a výstavbě Brna 25, 2012, s. 117–164.
- 10 Soubor korespondence Guillerma Verduga, čítající 63 dopisů z let 1621 až 1628, se dochoval ve fondu Rodinného archivu Ditrichštejnů a tvoří jádro tohoto výzkumu. Moravský zemský archiv v Brně (dále jen MZA Brno), Rodinný archiv Ditrichštejnů (dále jen RA Ditrichštejnů), inv. č. 1909, sign. 848, kart. 445, korespondence Guillerma Verduga.

Verdugo Františkovi omlouvá, že tamější jednání se protáhla a velmi jej mrzí jeho nepřítomnost na Moravě, a tedy nečinnost ve službě Františkovi.¹¹ Dále pak František z Ditrichštejna ve svém listu z 30. června roku 1621 informuje hraběte Buquoye, že „z Olomouce do Brna jsem se vrátil dnes, z milosti Boží ve zdraví, v doprovodu velitele Guillerma Verduga.“¹²

V červnu roku 1621 si již František z Ditrichštejna patrně uvědomoval důležitost oblasti Nizozemí pro následný vývoj evropského konfliktu a hodlal i nadále podpořit své vazby na bruselský dvůr jako jedno z dalších center habsburské politiky.¹³ V listu vrchnímu veliteli vojsk ve Flandrech Luisi Velascovi, hraběti de Salazar, František žádal, krom toho, aby jej hrabě informoval o tamním dění, po vzoru správného patrona také o pomoc pro Guillerma Verduga. Toho označil za svého nejlepšího „služebníka“ a dokonce svého „přítele“, který mu velmi pomohl při pacifikaci Moravy po porážce stavovského povstání. František rovněž hraběte Salazara žádá, aby „podpořil jeho [Verdugovy – pozn. aut.] záležitosti ve Flandrech.“¹⁴ Prozatím není jasné, o jaké konkrétní věci se mohlo jednat, naproti tomu jako evidentní se jeví již existující patronátně-klientelní vztah mezi Guillermem Verdugem a Františkem z Ditrichštejna. Výrazy „přítel“ a „služebník“ tak typické pro označení klienta¹⁵ a rovněž snaha patrona prosadit svého klienta, tedy zajistit mu odměnu za věrnost, existenci takového vztahu jednoznačně potvrzují. Je možné, že si zprostředkováním nějaké vhodné funkce či pozice pro svého klienta chtěl František zajistit

11 „I přestože jsem již u konce svých jednání, ta se protáhla víc, než jsem předpokládala, a to mě velmi tíží kvůli mé nečinnosti ve službách Vaší Excelenci.“ („Aunque estoy en los fines de mis negocios uan mas a la larga de que pensaua de que me pesa en extremo por la falta que ago ay en seruicio a V[uestra] E[xcelencia].“). Guillermo Verdugo Františkovi z Ditrichštejna. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 1909, sign. 848, kart. 445, korespondence Guillerma Verduga, fol. 7. (Videň, 6. května 1621).

12 „De Olmitz he tornado oy por la gracia de Dios con salud a Bruna con el maesse de campo don Guillermo Verdugo.“ Fratišek z Ditrichštejna hraběti Buquoyovi. Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc (dále jen ZA Opava), Arcibiskupství Olomouc 1144–1961, inv. č. 125, sign. 43, fol. 29 (30. června 1621).

13 Více k tomu Pavel MAREK – Rubén GONZÁLEZ CUERVA, *The Dynastic Network between the Imperial and Spanish Courts*, in: Rubén González Cuerva – Alexander Koller (eds.), *A Europe of Courts, a Europe of Factions. Political Groups at Early Modern Centres of Power (1550–1700)*, Leiden-Boston 2017, s. 130–155.

14 František z Ditrichštejna hraběti Salazarovi. ZA Opava, Arcibiskupství Olomouc 1144–1961, inv. č. 125, sign. 43, fol. 48–49 (2. července 1621).

15 Za průkopníka ve studiu raně novověkého „přátelství“ a všeobecně neformálních vztahů lze označit W. Reinharda a jeho práci Wolfgang REINHARD, *Freunde und Kreaturen. „Verflechtung“ als Konzept zur Erforschung historischer Führungsgruppen. Römische Oligarchie um 1600*, München 1979. Pojem „přítel“ jako výraz klientelních vazeb zmiňuje i José MARTÍNEZ MILLÁN, *La investigación sobre las élites del poder*, in: José Martínez Millán (ed.), *Instituciones y élites del poder en la monarquía hispana durante el siglo XVI*, Madrid 1992, s. 20. V českém prostředí se výrazu „přítel“ a „dobré přátelství“ věnoval v několika studiích Václav Bůžek, srov. např. Václav BŮŽEK, „Páni a přátelé“ v myšlení a každodenním životě české a moravské šlechty na prahu novověku, *Český časopis historický* 100, 2002, č. 2, s. 229–264.

dalšího pravidelného informátora z této oblasti, potvrdit to však s určitostí nemůžeme.¹⁶ Jednoho už ve Flandrech František z Ditrichštejna měl, přímo od bruselského dvora ho informoval o tamním dění i jeho agent Martin Somogy.¹⁷

V souvislosti s tématem tohoto textu je nutné se krátce terminologicky vyjádřit k pojmům „klient“ a „agent“. Patronátně-klientelním vztahem lze rozumět vertikální vztah dvou nerovnocenných osob, který je ale pro obě recipročně výhodný. Patron poskytuje klientovi ochranu a možnost odměny (zejména ve formě sociálního postupu), klient pomáhá svému patronovi udržovat či rozvíjet jeho moc.¹⁸ Vazbu agenta k patronovi bychom pak mohli chápat jako vztah v mnohém podobný, nicméně určitým způsobem formalizovaný, založený na pravidelném kontaktu a velmi často, podle Mariky Keblusek, na dříve existujícím patronátně-klientelním vztahu.¹⁹ Dle posledního bodu mají vazby klienta a agenta

-
- 16 Podle Jiřího Hrbka nebylo neobvyklé, že šlechtic zařídil pro svého služebníka nějakou funkci, v našem prostředí například v zemské či centrální správě, a zajistil si tak informátora z daného místa. Jiří HRBEK, *Hledat a nalézat: Barokní Valdštejnové a jejich informační síť*, *Theatrum Historiae* 9, 2011, s. 313–332 (zde zejména s. 322).
- 17 Tématu agentské a komunikační síť Františka z Ditrichštejna se již někteří badatelé věnovali. Již zmíněný Tomáš Parma rozsáhle pojednal o Františkových agentech u papežské kurie, a to z velké části na základě dochované korespondence. Tomáš Parma pak upozorňuje na nutnost provést další dílčí výzkumy v oblastech mimo Itálii. T. PARMA, *František kardinál Dietrichstein*, 2011. Rubén González Cuerva rovněž upozorňuje na komplexnost Františkovy informační sítě, který, ač byl v srdci Moravy možná poněkud odloučen, udržoval pomocí svých komunikačních kanálů spojení s většinou Evropy. Rubén GONZÁLEZ CUERVA, *La forma de lo informal: los agentes del cardenal Dietrichstein*, in: Guillermo Nieva Ocampo – Andrea Mariana Navarro – Rubén González Cuerva (eds.), *El príncipe, la corte y sus reinos: agentes y prácticas de gobierno en el mundo hispano* (ss. XIV–XVIII), s. 253–276. Agentům z oblasti Nizozemí se však dosud nikdo nevěnoval. Jiří Hrbek rovněž poukazuje na to, že šlechtici s rozvinutou informační sítí měli tendenci mít paralelně i více agentů ze stejné oblasti, aby si zajistili kontinuální přísun informací. To byl patrně i případ Guillerma Verduga a Martina Somogyho. J. HRBEK, *Hledat a nalézat*, s. 313–332 (zde zejména s. 322). Martin Somogy byl původem uherský šlechtic, který byl vychován v rodině Ditrichštejnů a posléze byl trvale přítomen na bruselském dvoře s důležitými funkcemi. Somogyho zmiňuje ve svých pracích například Josef Polišíenský nebo Dries Raeymaekers. Josef POLIŠENSKÝ, *Nizozemská politika a Bílá hora*, Praha 1958, s. 114 a D. RAEYMAEKERS, *One Foot in the Palace*, s. 89 a 184.
- 18 James SCOTT, *Patronazgo o explotación?*, in: Ernest Gellner (ed.), *Patronos y clientes: en las sociedades mediterráneas*, s. 35–62. K tématu patronátně-klientelních vazeb srov. např. Antoni MAÇZAK (ed.), *Klientensysteme im Europa der Frühen Neuzeit*, München 1988 nebo Sharon KETTERING, *Patrons, Broker, and Clients in Seventeenth-Century France*, New York–Oxford 1986. K jejich projevu ve vztahu k diplomacii pak také Diana CARRIÓ-INVERNIZZI (ed.), *Embajadores culturales Transferencias y lealtades de la diplomacia española de la Edad Moderna*, Madrid 2016 či Pavel MAREK, *La embajada española en la corte imperial (1558–1641): figuras de los embajadores y estrategias clientelares*, Praha 2013.
- 19 Marika KEBLUSEK, *Introduction. Profiling the Early Modern Agent*, in: Hans Cools – Marika Keblusek – Baldoch Noldus (eds.), *Your Humble Servant. Agents in Early Modern Europe*, Hilversum 2006, s. 13. Téma agentů je v zahraniční historiografii již etablované, kromě zmíněné kolektivní monografie, vzniklé pod vedením Mariky Keblusek, můžeme zmínit například rovněž kolektivní dílo zaměřující se na prostředí Španělska a Nizozemí. René VERMEIR – Maurits EBBEN – Raimond FAGEL (eds.), *Agentes e identidades en movimiento: España y los Países Bajos. siglos XVI–XVIII*, Madrid 2011. Nejnověji

k patronovi mnoho společného. Jejich projevy tak od sebe často nelze odlišit, jelikož se kombinují i v příbězích konkrétních jednotlivců, kdy se z loajálního klienta stal v případě vzájemné potřeby agent.²⁰ Tyto nejasnosti konec konců plynou i z problematičké uchopitelnosti obou pojmů a různorodosti profilů šlechtických agentů vzhledem k jejich zaměření a aktivitám, které vykonávali.

Zároveň se však jeví jako nerozumné je naprosto směřovat či s nimi operovat nahodile. Pozice agenta s sebou totiž mohla přinášet v porovnání s pozicí klientskou další kvality, a to i ve vztahu k odměně. Podle Mariky Keblusek se v rámci fenoménu agencie uplatňovaly paralelně jak nemateriální, tak i materiální formy odměny. Ne všichni agenti museli být vypláceni finanční odměnou, byla však pro ně v porovnání s „pouhými“ klienty více typická.²¹ Pokud však docházelo k prodloužení či výpadkům ve vyplácení mzdy, ti agenti, kterým náležela, většinou stejně setrvali ve službách svého patrona, protože je k němu vázala i zmíněná „předchozí“ klientelní vazba, která sama o sobě mohla být přínosná a výhodná v podobě nemateriálních výhod.²² Zároveň je u pojmu agent, pokud ho chceme v současnosti použít, důležité pamatovat na jeho etymologii. Podle slovníku z roku 1726 je agent „člověk nebo věc, která koná a má moc a schopnost způsobit a vyvolat nějaký účinek“. Důležité je tedy u agenta i ono latinské „ageré“, tedy „konat“.²³

Verdugův vztah k patronovi byl založen na silné klientelní vazbě, kterou jsme již pramenně doložili v předcházejícím textu. „Materiálnost“ jeho odměny, která by jej přiřadila k Ditrichštejnovým agentům, je však složitější a nejistou otázkou, které se budeme věnovat níže. Zároveň mimo zaslání zpráv z Flander se nějaká forma jeho aktivního vystupování ve prospěch patrona, k němuž docházelo například u agentů, které měl Ditrichštejn u papežské kurie, v dochované korespondenci neobjevuje. Informování z místa pobytu agenta totiž všeobecně většinou tvořilo pouze doprovod k jiným aktivitám ve prospěch patrona (nákupu uměleckých děl, právního a obchodního zastoupení, reprezentaci a „zpřítomňování“

pak zmiňme práci Paola VOLTINI, *Los Medici y España. Príncipes, embajadores y agentes en la edad moderna*, Madrid 2018.

20 Geert Janssen se v rámci zmíněné kolektivní monografie *Your Humble Servant* zabýval příkladem Viléma Fridricha Nasavsko-Dietzského. Podle něj byl faktický rozdíl mezi malou částí těch, jejichž služba byla potvrzena „smlouvou“, a klienty velmi malý a obtížně rozeznatelný. Geert H. JANSSEN, *The Political Brokerage in the Dutch Republic. The patronage networks of William Frederick Nassau-Dietz (1613–1664)*, in: Hans Cools – Marika Keblusek – Baldoch Noldus (eds.), *Your Humble Servant. Agents in Early Modern Europe*, Hilversum 2006, s. 65–80 (zde zejména s. 78).

21 M. KEBLUSEK, *Introduction*, s. 13. Například Vilém Fridrich Nasavsko-Dietzský si ale podle Geerta Janssena vydržoval svou síť agentů bez odměn ve formě platů, jelikož byla silně založena na bázi klientelismu. G. H. JANSSEN, *The Political Brokerage*, s. 77.

22 M. KEBLUSEK, *Introduction*, s. 13.

23 „La persona, ó cosa que obra y tiene virtud y facultad para producir y causar algun efecto.“ Heslo: agente. Real Academia Española, Diccionario de Autoridades. Tomo I, 1726. Dostupné z: <URL: <http://web.frl.es/DA.html>> [cit. 27. 9. 2020].

patrona u dvora apod.).²⁴ Ty jsme u Guillerma Verduga, jak již bylo řečeno, nezachytili. Jediným úkolem Guillerma Verduga bylo patrně po tom, co se stal v roce 1623 gubernátorem v Geldernu a Rýnské Falci, pouze informovat Františka z Ditrichštejna především o dění na bojištích ve Flandrech, ke kterým měl geograficky blízko a kde disponoval mnohými kontakty. Přidával ale i další informace z prostředí bruselského dvora, Francie, Španělska, Anglie a komentáře proměňujících se mezinárodních vztahů. Disponoval totiž rozsáhlou sítí kontaktů, které dávaly jeho zprávám velkou, vlastní hodnotu. Proto i přesto, že jeho kontakt s Františkem z Ditrichštejna byl přinejmenším od roku 1624 pravidelný (každotýdenní) a byl jako takový zamýšlen,²⁵ je vhodnější a z terminologického hlediska opatrnější označit v současném stavu výzkumu Guillerma Verduga raději za pravidelného, loajálního klienta než za agenta.

Odměny symbolické i materiální

Odměna byla jak u klienta, tak u agenta klíčovým prvkem v rámci vztahu k patronovi, a proto je namístě se jí zabývat i v konkrétním a možná v lecčem specifickém Verdugově případě. V rámci popisu počátku vztahu mezi Guillermem Verdugem a Františkem z Ditrichštejna jsme se zmínili o pokusu Františka z Ditrichštejna prosadit Guillerma Verduga u hraběte Salazara ve Flandrech. Vůbec první žádost ze strany Verduga o nějakou formu výhody máme již roku 1622. V listu z února roku 1622 na jedné straně Verdugo slibuje informovat Františka o dění v jižních Čechách, kde se právě nacházel a kde se formovala císařská vojska, a dále ho žádá, aby jej podpořil a skoncoval se špatným zacházením, které se mu prý jako veliteli dostává: „*Prosím Vaši Excelenci, aby nařídila, nechť je se mnou zacházeno jako s ostatními veliteli Jeho Veličenstva, což si, myslím, zasloužím, jelikož jsem tak oddaným*

24 Srov. výzkum agentů od Tomáše Parmy. I listy jeho italských agentů měly dvě části – „*negozi*“, tedy zprávu o tom, jak si vedou v zařizování různých záležitostí pro svého patrona, a „*nuove*“, novinky o dění z dané oblasti. T. PARMA, *František kardinál Dietrichstein*, s. 209.

25 Na to ukazuje potřeba Guillerma Verduga omlouvat se, pokud v minulém týdnu nenapsal, a také explicitní omluvné reakce na předcházející stížnosti Františka z Ditrichštejna kvůli chybějící zprávě. „*V posledním dopise si Vaše Excelence postěžovala, že jsem nenapsal během své nepřítomnosti zde [v Kreuznachu – pozn. aut.], za což jsem již Vaši Excelenci požádal o odpuštění. O něj žádám i nyní kvůli poslednímu dopisu, který také chyběl, protože jsem byl v Hessensku a ani nebylo zrovna nic, o čem bych napsal.*“ („*La de ultima de V[uestra] E[xcelencia] a sido con la queja de no auer exento durante mi ausencia de aqui de lo qual e pedido perdon a V[uestra] E[xcelencia] como lo hago tambien del ultimo ordinario que e faltado a causa de estar en la Hafsia y porque ni auia cosa de momento de que auisar.*“) Guillermo Verdugo Františkovi z Ditrichštejna, MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 1909, sign. 848, kart. 445, korespondence Guillerma Verduga, fol. 41 (Kreuznach, 30. září 1625). Z období mezi lety 1621 a 1624 se bohužel dochovalo pouze šest dopisů, tři z nich v italštině. Ten z roku 1624 však naznačuje, že pravidelná komunikace již nějakou dobu probíhala. Výpadky v korespondenci jsou, zdá se, jen otázkou jejího nedochování. Nejvíce korespondence se zachovalo z let 1625 a 1626.

*služebníkem Vaší Excelence.*²⁶ Zde se již jasně ukazuje pozice Guillerma Verduga v rámci recipročně výhodného vztahu, v němž Verdugo Ditrichštejnovi slouží, ale zároveň má možnost čerpat z tohoto vztahu určité výhody. Navíc je již naznačena budoucí klíčová úloha Guillerma Verduga jako Františkova informátora, kterou potvrdí svým přesunem do Rýnské Falce.

Žádost o pomoc se zajištěním lepšího zásobování vojsk, která zde budoval, se opakuje i po tom, co se Verdugo stane gubernátorem Rýnské Falce. Chytře využil příležitosti korunovace Eleonory I. Gonzagy českou královnou a také Ferdinanda III. českým králem v listopadu 1627, o které mu v předchozím dopise kardinál z Ditrichštejna napsal a které se František nakonec osobně účastnil. Požádal tedy svého patrona znovu o podporu u příležitosti těchto korunovací. Všimněme si, že Verdugo zde sám sebe nazývá „*služebníkem*“ („*criado*“), typickým výrazem pro klientelské vazby.²⁷

*„Stále jsem pln obav, když vidím, jakému špatnému zacházení se všude dostává mým lidem, že jim není poskytnuto ubytování a potraviny pro jejich zásobování. Nemyslím si, že by si Jeho Císařské Veličenstvo přálo mou zkázu, majíc na paměti mou horlivost a oddanost, s níž jsem mu celý život sloužil. [...] proto co nejpokorněji žádám Vaši Excelenci, aby mě při této příležitosti podpořila jako svého služebníka a otroka a prokázala mi milost a přízeň, ve kterou jejím zásahem doufám.“*²⁸

V rámci korespondence se tedy setkáváme i s několika explicitními prosbami o přímlyvy u císaře či poděkování za jejich poskytnutí: „*Obdržel jsem [dopis – pozn. aut.] od Vaší Excelence z 22. minulého měsíce a cítím se čím dál tím více zavázán za milosti, které mi tak laskavě činí, zvláště za zprávu, že Jeho Císařské Veličenstvo ví o mém přání, které mám, mu sloužit, jak jsem povinen. Žádám Vaši Excelenci, aby mě laskavě podpořila a zachovala o mně takové mínění.*“²⁹ I přestože Guillermo Verdugo byl vazalem španělského krále, potažmo

26 „*Suplico V[ostrea] E[ccellenza] dar ordine che sia trattato come sono li altri coronelli di Sua Maestà parendomi di esser tanto meritevole e tanto servitore di V[ostrea] E[ccellenza].*“ Guillermo Verdugo Františkovi z Ditrichštejna, MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 1909, sign. 848, kart. 445, korespondence Guillerma Verduga, fol. 1 (Dačice, 16. února 1622).

27 Výraz *criado* je jedním z dalších ustálených pojmů užívaném v rámci topos pokory. K otázce slovníku patronátně-klientelních vazeb více J. MARTÍNEZ MILLÁN, *La investigación sobre las élites*, s. 19–20.

28 „*Yo me hallo todauia con mil cuydados por uer el mal tratamiento que en todas partes se hace a mi gente por negarles quarteles y los uiueres para su entretenimiento y no creo que Su Magestad Cessarea sera seruido de mi ruina visto el celo y deuocion que toda mi uida e tenido a su seruicio. [...] assi supplico muy umildemente a V[uestra] E[xcelencia] que en esta ocasion me ampare como criado y sieruo suyo y me haga la gracia y merced que yo espero por su interuencion.*“ Guillermo Verdugo Františkovi z Ditrichštejna, MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 1909, sign. 848, kart. 445, korespondence Guillerma Verduga, fol. 146 (Kreuznach, 30. listopadu 1627).

29 „*Hallome con la de V[uestra] E[xcelencia] de 22 del mes passado y cada vez mas obligado a las mercedes que se sirue hazerme particularmente en auisar que Su Magestad Cessarea estaua enterada de la voluntad que tengo de seruirle conforme mi obligacion suplicando a V[uestra] E[xcelencia] sea seruido de emparar y conseruarme en tal opinion.*“ Guillermo Verdugo Františkovi z Ditrichštejna, MZA Brno,

místodržících Španělského Nizozemí, po příchodu do středoevropského prostoru musel začít aktivně vyhledávat napojení také na císaře. Dostal se tak do zajímavé, ale ne úplně neobvyklé situace. Moc Habsburků byla v této době stále vnímána universalisticky a služba pod různými habsburskými dvory a panovníky tak stále byla službou jednomu rodu.³⁰ Přízeň císaře si jistě zasloužil i svým hrdinným počínáním na Bílé hoře, ale bez dobrého napojení na mocenské struktury pomocí neformálních vazeb by se zde tak úspěšně a rychle neusadil. Právě František z Ditrichštejna byl jednou z nejlepších osob k realizaci tohoto „projektu“ – byl členem tajné císařské rady, měl k císaři i dvoru opravdu velmi blízko.

Sociální a mocenský postup agenta či klienta byl oboustranně výhodný jak pro něj samotného, tak i pro jeho patrona. Častokrát se o tento postup notně zasloužil právě patron, jelikož větší moc klienta či agenta mohla v některých případech přinést i více možností, jak podpořit patronův vliv. O tom byl jistě přesvědčen i Guillermo Verdugo, který se v roce 1627 stal členem španělské Nejvyšší válečné rady (*Consejo Supremo de Guerra*).³¹ Verdugo pak tento svůj významný úspěch komentuje i v listu pro Františka z Ditrichštejna, kterého explicitně označuje za svého „patrona“. Rovněž dává do úzké souvislosti jeho vlastní společenský postup a prestiž jako klienta a zájem jeho patrona Františka: „*Jsem si jist, že z jakékoliv mého vzestupu se bude Vaše Excelence velmi těšit, jelikož vím, že jako můj pán a patron mi budete přát i mnohem větší.*“³² Není však prozatím jasné, do jaké míry mohl mít František z Ditrichštejna podíl na Verdugově jmenování válečným radou. Důvod k radosti měl však Guillermo Verdugo dvojnásobný, nejen Guillermo, ale i František se totiž dočkal nové funkce. Ve stejném listu Verdugo Františkovi gratuluje ke jmenování dočasným správcem Vídně a Dolních Rakous.³³ Opět pak je úspěch patrona ve Verdugových slovech úzce propojen s „kvalitou“ a „mírou“ jeho vlastních služeb.

RA Ditrichštejnů, inv. č. 1909, sign. 848, kart. 445, korespondence Guillerma Verduga, fol. 92 (Kreuznach, 5. května 1626).

30 Byl to i případ šlechticů, kteří hledali uplatnění ve službách Habsburků mimo hlavní dvory Vídeň, Praha a Madrid na těch vedlejších jako byl Innsbruck, Neapol či právě Brusel. O tom více D. RAEYMAEKERS, *One Foot in the Palace* či P. MAREK – R. GONZÁLEZ CUERVA, *The Dynastic Network*, s. 130–155.

31 V Rodinném archivu Verdugo-Doupov se zachovala ve složce „různí odesílatelé“ kopie dopisu krále Filipa IV. pro Isabelu Kláru Evženií, ve kterém vysvětluje důvody, proč jej jmenoval členem této rady (především letitá věrná služba), a žádá svou tetu, aby věc veřejně vyhlásila. SOA Plzeň, RA Verdugo-Doupov, inv. č. 29, sign. C3, kart. 2, nefol.

32 „*Muy cierto estoy que de qualquier acrecentamiento mio tendra V[uestra] E[xcelencia] muy particular gusto porque se que como tan señor y patron mio me desseara aun mayores.*“ Guillermo Verdugo Františkovi z Ditrichštejna, MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 1909, sign. 848, kart. 445, korespondence Guillerma Verduga, fol. 138 (Kreuznach, 5. října 1627).

33 Císař pověřil Františka z Ditrichštejna správou Vídně, Dolních Rakous a přilehlých končin po dobu své tamní nepřítomnosti. Přesunul se totiž z důvodu již zmíněné korunovace své manželky a syna do Prahy. Nakonec si však povolal Ditrichštejna do Prahy na žádost španělského velvyslance kvůli mocenským ambicím Albrechta z Valdštejna. P. BALCÁREK, *Kardinál František Ditrichštejn*, s. 147–148.

„Váš dopis z osmnáctého minulého měsíce jsem obdržel s velkou spokojeností nad zprávami, které obsahoval, o Vašem zdraví a o tom, že Jeho Císařské Veličenstvo, nechť ho Bůh ochraňuje, Vás po dobu své nepřítomnosti pověřilo vládou v Rakousích. Doufám, že se tak budu moci ještě snadněji zapojit do služeb Vaší Excellence.“³⁴

Hojně opakujícím se slovem v rámci Verdugových dopisů je výraz „merced“, tedy v překladu „milost“ či „přízeň“.³⁵ Někdy Guillermo Verdugo specifikuje, o jakou „merced“ od Františka se konkrétně jedná, jako jsme to viděli například u jeho žádosti o pomoc se zásobováním vojsk. Jindy je však kontext tak malý a neurčitý, že není jasné, za jakou „merced“ to Františkovi, většinou na začátku svých listů, opět děkuje. Podle Sharon Kettering je tato nejednoznačnost typická pro korespondenci zachycující vztah klienta a patrona a zástupné termíny jako „grâce“ nebo „bons offices“ pro francouzštinu byly vlastně určitým maskováním skutečné podoby odměn, aby byla vznešeně, bez realistických detailů, zdůrazněna patronova štědrost.³⁶ V některých případech se zdá, že Guillermo Verdugo jako „merced“ vnímá to, že mu kardinál vůbec píše a informuje ho o svém zdraví a situaci ve Střední Evropě: „V poslední poště jsem obdržel dopis od Vaší Excellence a viděl v ní, jakou milost mi dělá tím, že mi dává dobré zprávy o svém zdraví a o svém příjezdu do Vídně.“³⁷ Objevují se ale v korespondenci i taková vyjádření, která by mohla odkazovat k nějaké formě materiální odměny ze strany Františka z Ditrichštejna: „Obdržel jsem dopis Vaší Excellence z desátého tohoto měsíce s milostí jako vždy, za níž líbám ruce Vaší Excellence, aby mi ji prokazovala ještě mnoho let.“³⁸ Je však otázkou, zda se skutečně mohlo jednat o nějakou

34 „18 del pasado recibí con mucho contento por los auisos que contenia de su salud y que Su Magestad Cessarea que Dios guarde en ausencia suya le a nombrado para asistir al gobierno de Austria con que espero tendre la ocasion mas a mano para emplearme continuamente en seruicio de V[uestra] E[xcelencia].“ Guillermo Verdugo Františkovi z Ditrichštejna, MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 1909, sign. 848, kart. 445, korespondence Guillerma Verduga, fol. 138 (Kreuznach, 5. října 1627).

35 Pro dobové užití slova „merced“ lze nahlédnout do slovníku Sebastiána de Covarrubias. „Mercedes [son] las gracias y las dadiuas que los principes hazen a sus vasallos y las que los señores haze[n] a sus criados.“ („Mercedes“ jsou přízně a pozornosti, které panovníci dávají svým vazalům a páni dávají svým služebníkům.“) Sebastián de COVARRUBIAS HOROZCO, *Tesoro de la lengua castellana o española*, Madrid 1611, s. 546–547.

36 Sharon KETTERING, *Gift-Giving and Patronage In Early Modern France*, *French History* 2, 1988, č. 2, s. 131–151 (zde zejména s. 137).

37 „Con este ultimo ordinario he rreciuido una de V[uestra] E[xcelencia] uisto por ella la merced que me hace en darne buenas nuevas de su salud y de su llegada a Viena.“ Guillermo Verdugo Františkovi z Ditrichštejna, MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 1909, sign. 848, kart. 445, korespondence Guillerma Verduga, fol. 71 (Kreuznach, 3. března 1626).

38 „He rreciuido la carta de V[uestra] E[xcelencia] de diez deste con la merced que siempre, de que beso a V[uestra] E[xcelencia] muy humildemente las manos para hazermela muchos años.“ Guillermo Verdugo Františkovi z Ditrichštejna, MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 1909, sign. 848, kart. 445, korespondence Guillerma Verduga, fol. 132 (Kreuznach, 31. srpna 1627).

formu platu, vyplácenou současně s poštou pomocí směnky,³⁹ či se jedná o radost z toho, že patron na svého služebníka nezapomíná a píše mu, jako tomu bylo v předchozím případě.

Některé výzkumy ukazují, že agenti mívali problém s opožděným vyplácením mzdy ze strany svého patrona.⁴⁰ Dokonce i sám František v tomto nebyl zcela důsledný a často pozdě platil svým agentům.⁴¹ U Guillerma Verduga se však s ničím takovým nesetkáváme, a to ani v rovině nemateriálních odměn. Napříč korespondencí se nevykytuje jakýkoliv apel na Františka ve smyslu toho, že by neposkytl Verdugovi, co mu náleží, a nacházíme zde jen a pouze jeho mnohá vyjádření vděku.

Krom možné finanční kompenzace získal Verdugo za své služby pravděpodobně i něco dalšího – dům v Praze na Malé Straně, jehož koupi zachycují listy z roku 1626. Právě František z Ditrichštejna totiž koupi domu, zdá se, pomohl nějakým způsobem zajistit. „*A rovněž jsem byl zpraven tajemníkem Vaší Excellence o počtě, kterou mi chce dopřát – nechat pro mě najít dům v Praze*“⁴² psal Verdugo v dopise z 24. února 1626.

Všimněme si pak, jak Guillermo Verdugo staví vedle sebe onu koupi domu a jeho služby Františkovi z Ditrichštejna. Je tedy zřejmé, že si jej zasloužil právě jako odměnu za služby svému patronovi. V jednom z následujících listů pak Františkovi děkuje za projevenou péči o celou záležitost a odkazuje se na svého správce majetku, jímž byl jeho agent v Praze, Baltazar Cicogna, který má koupi zařídit a stanovit cenu: „*Cením si péče, kterou Vaše Excellence věnovala záležitosti domu, jehož koupi nechám na správci mého majetku.*“⁴³ V dubnu se pak Verdugo v rámci poznámky na konci dopisu k celé věci vrací, znovu žádá Františkovu pomoc a oznamuje, že je k dispozici dům plukovníka Paradise:⁴⁴ „*Člověk, co zpravuje mé majetky, které mám v Čechách, mě informuje, že dům plukovníka Paradise by byl k dispozici. Nechtě je Vaše Excellence tak laskava prokázat mi svou přízeň a podpoří mě v této koupi.*“⁴⁵ Koncem května pak Verdugo už prostřednictvím svého bratra

39 O tomto způsobu vyplácení peněz šlechticům na cestách se zmiňuje J. HRBEK, *Hledat a nalézat*, s. 313–332 (zde zejména s. 318–319).

40 M. KEBLUSEK, *Introduction*, s. 13.

41 Upomínání o zaplacení zmiňuje Tomáš Parma například v případě Ditrichštejnových korespondentů Haise a Tadolda. T. PARMA, *František kardinál Dietrichstein*, s. 233.

42 „*Y ansimismo por el secretario de V[uestra] E[xcelencia] he entendido la honrra que me hace en mandarme buscar una cassa en Praga.*“ Guillermo Verdugo Františkovi z Ditrichštejna, MZA Brno, Rodinný archiv Ditrichštejnů, inv. č. 1909, sign. 848, kart. 445, korespondence Guillerma Verduga, fol. 69 (Kreuznach, 14. února 1626).

43 „*Estimo [...] el cuidado que V[uestra] E[xcelencia] ha puesto en lo de la casa cuya compra rremito al administrador de mis bienes.*“ Guillermo Verdugo Františkovi z Ditrichštejna, MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 1909, sign. 848, kart. 445, korespondence Guillerma Verduga, fol. 75 (Kreuznach, 24. března 1626).

44 Zde se patrně jedná o císařského plukovníka Jindřicha (Enrique) Paradisa de Echaide.

45 „*El que administra los bienes que tengo en Bohemia me auisa que la casa del coronel Paradiso seruia a proposito. V[uestra] E[xcelencia] se sirba hazerme merced en ampararme en esta compra.*“ Guillermo

Francisca, který se stal doručovatelem Verdugovy zprávy, Františkovi děkuje za jeho pomoc se zakoupením domu. „*Co nejpokorněji poděkovat za dům, který z milosti Vaší Excellence budu moci zakoupit.*“⁴⁶ Nicméně není zcela jasné, z Verdugových opět velmi neurčitých vyjádření díky, jakou konkrétní formu tato „milost“ ve věci domu měla.

Z berní ruly víme, že Guillermo Verdugo zakoupil na Malé Straně hned dva domy – první v roce 1626 na ulici Valdštejská a druhý v roce 1627 velmi blízko pod Starými zámeckými schody. Druhý dům koupil dle berní ruly od Pavla Michny z Vacínova, který vlastnil na Malé Straně vícero objektů. Berní rula původního majitele prvního domu neuvádí.⁴⁷ Podle Václava Hlavsy a Jiřího Vančury i první dům na ulici Valdštejská, jehož koupi máme pravděpodobně zachycenou v korespondenci, patřil Pavlovi Michnovi z Vacínova.⁴⁸ Z korespondence mezi Guillermem Verdugem a jeho agentem Baltazarem Cicognou⁴⁹ víme, že jeden z domů (není upřesněno který) ale ve skutečnosti patřil plukovníku Paradisovi. Nicméně Pavel Michna z Vacínova jako tehdejší známý majetkový spekulant obchod zajišťoval, úzce spolupracoval s Cicognou a Verdugovi i půjčil část prostředků na zakoupení domu. Spíše než pro vlastní potřebu Guillerma Verduga byl takový dům užitečný právě pro jeho agenta v Čechách a sám Cicogna o dům v Praze již dříve Verduga požádal.⁵⁰ Cicogna jej mohl využít pro svůj pobyt v Praze i jako zázemí pro vyřizování Guillerma i svého vlastního inkolátu v Čechách, který oba v roce 1627 získali.⁵¹ Koupí domu možná také Verdugo nechtěl propást šanci být alespoň formálně přítomen v Praze, u níž v této době existovala možnost, přinejmenším v diskuzích části české šlechty, že se opět stane sídlem císaře či jeho syna.⁵² I Cicogna podobné zprávy zaznamenal, zmiňuje se totiž o druhém domu, který by Verdugo mohl koupit a poté obratem prodat, „*až přijede dvůr*“.⁵³ Je poněkud překvapivé, že Baltazar Cicogna se v souvislosti se zakoupením domu ani jednou nezmiňuje o Františkovi z Ditrichštejna a jeho pomoci s koupí domu, její charakter nám tak prozatím zůstává skrytý. Ostatně napříč dochovanými listy Baltazara Cicogni nacházíme jen jedinou

Verdugo Františkovi z Ditrichštejna, MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 1909, sign. 848, kart. 445, korespondence Guillerma Verduga, fol. 81 (Kreuznach, 22. dubna 1626).

46 „*Dar la gracias muy humildes de casa que por gracia de V[uestra] E[xcelencia] podre comprar en Praga.*“ Guillermo Verdugo Františkovi z Ditrichštejna. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 1909, sign. 848, kart. 445, korespondence Guillerma Verduga, fol. 95 (Kreuznach, 31. května 1626).

47 Václav LÍVA (ed.), *Berní rula 3: Pražská města*, Praha 1949, s. 134.

48 Václav HLAVSA – Jiří VANČURA (edd.), *Malá Strana/Menší město pražské*, Praha 1983, s. 104.

49 SOA Plzeň, RA Verdugo-Doupov, inv. č. 39, sign. E1, kart. 2.

50 Baltazar Cicogna Guillermu Verdugovi. SOA Plzeň, RA Verdugo-Doupov, inv. č. 39, sign. E1, kart. 2, nefol. (Praha, 4. srpna 1622).

51 Dochovaly se reversy k zemi, který složil nejdříve Baltazar Cicogna za sebe a o několik dní později za Guillerma Verduga. NA, Archiv českých stavů – reversy k zemi, inv. č. 336 a 347.

52 Petr MAŤA, *Svět české aristokracie*, Praha 2004, s. 383–389.

53 Baltazar Cicogna Guillermu Verdugovi, SOA Plzeň, RA Verdugo-Doupov, inv. č. 39, sign. E1, kart. 2, nefol. (Praha, 27. června 1626).

zmínku o Františkovi z Ditrichštejna, a to pouze v souvislosti se situací na Moravě. Zdá se tedy, že Guillermo Verdugo jednal s Františkem výhradně přímo a sám a Baltasar Cicogna udržoval osobně Verdugovy kontakty pouze u šlechticů, kteří se často nacházeli v Praze.⁵⁴

Nabízí se otázka, za jakými dalšími životními úspěchy Guillerma Verduga mohl František z Ditrichštejna stát. Vrcholem společenského vzestupu Guillerma Verduga bylo bezesporu povýšení do stavu říšského hraběte na sklonku jeho života v roce 1628. Právě tím totiž slavně končí i *Trophae Verdugiana*, dílo, které po Guillermově smrti sepsal katolický kazatel ze Sponheimu a Buchenau v Rýnské Falci jako oslavu rodu Verdugů. *Trophae Verdugiana* začíná účastí rodu při reconquistě Španělska, oslavuje Guillerмова otce Francisca a bezprostředně končí právě Guillermovým ziskem hraběcího titulu.⁵⁵ Korespondence z roku 1628 je však dochovaná pouze ve čtyřech listech, a tak nám pravděpodobně chybí Guillermov komentář tohoto úspěchu a možná i další z důků směřovaných Františkovi. Není tedy jasné, zda za hraběcím titulem pro Verduga mohl stát František z Ditrichštejna, nicméně možnosti, jak tomu pomoci, určitě měl. Víme totiž, že již pro jednoho ze svých agentů podobné služby vykonal. Můžeme si zde pomoci analogií s případem již zmíněného Martina Somogyho. V jeho korespondenci s Františkem z Ditrichštejna se totiž zachovalo explicitní poděkování Františkovi za zprostředkování titulu císařova číšníka: „Obdržel jsem dopis Vaší Excellence z prvního tohoto měsíce a s ním i zprávu o milosti, kterou mi dopřálo Jeho Veličenstvo. Samozřejmě si jí vážím, protože se jedná o velkou milost, ale také proto, že jsem jí dosáhl rukou Vaší Excellence.“⁵⁶ Z Ditrichštejnova dochovaného listu pro Martina Somogyho se pak dozvídáme, že František využil tuto formu odměny jako náhradu za tu finanční, kterou si v té chvíli podle svých slov nemohl dovolit kvůli ztrátě svých moravských držav.

„Samozřejmě jsem Vám vděčný za lítost, kterou mi projevujete nad těžkostmi, které mám. Stejnou cítím i já nad nedostatkem peněz Vaší Milosti. Kvůli ztrátě všech svých majetků Vás nemohu v tomto ohledu nijak podpořit [...] Rozhodl jsem se proto Vaši Milost alespoň utěšit tím, že Vám pomohu posílit Vaši pověst. Mým mnohým naléháním jsem dosáhl, že císař Vám udělil milost titulu svého číšníka.“⁵⁷

54 Například kníže Karel z Lichtenštejna se v dubnu 1626 Cicogni doptával, zda má nějaké novinky o Guillermu Verdugovi a o oblasti Nizozemí. Baltazar Cicogna Guillermu Verdugovi, SOA Plzeň, RA Verdugo-Doupov, inv. č. 39, sign. E1, kart. 2, nefol. (Mašřov, 25. dubna 1626).

55 Wilhelm STADEN, *Trophae Verdugiana*, Köln 1630, s. 345.

56 „Receui su carta de V[uestra] E[xcelencia] del primero deste mes y con ella la nueua de la m[e]r[ce]d que Su Mag[esta]d me a echo, la qual estimo como es razon y ansi por ser en si la m[e]r[ce]d grande como tambien el aberla alcançado por la mano de V[uestra] E[xcelencia.“ MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 1909, sign. 848, kart. 443, korespondence Martina Somogyiho, fol. 13 (Brusel, 25. ledna 1620).

57 „Agradezco como es razon la compasio[n] que me tiene en mis trabajos y teniendo yo la misma a V[uestra] M[erced] por la falta de dineros, pues por la perdida de todos mis bienes no le puedo socorrer con poco ni [...] he desseado de consolar entre tanto a V[uestra] M[erced] con algun acrecentam[ien]to de su reputacio[n] y assi tanta mi instancia alcanço que el emperador le hizo merced del titulo de su copero.“ MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv.č. 1910, sign. 849, kart.č. 446, koncepty korespondence Františka z Ditrichštejna, fol. 51.

Následně pak Martin Somogy žádal, možná až trochu troufale, o další pomoc, tentokrát k zisku titulu barona, „*porque to nestojí Jeho Veličenstvo víc než jej udělit a Vaši Excelenci více než o něj požádat.*“⁵⁸ Skutečně jej pak úspěšně získal a díky dochované žádosti Františka z Ditrichštejna pro císaře víme, že František v celé věci podnikl aktivní kroky.⁵⁹ Předpokládáme, že Martin Somogy Františkův vliv nepřeceňoval a že Ditrichštejn mohl rovněž takto pomoci i Guillermu Verdugovi.

S mnoha lidmi, s nimiž František z Ditrichštejna udržoval dlouhodobou komunikaci, měl ve zvyku si vyměňovat i různé dárky.⁶⁰ V případě Verduga se však v dochované části korespondence o žádných darech nedozvídáme. Pokud za dárek nebudeme považovat „*báseň o šilenství francouzského krále*“⁶¹ kterou Verdugo se svým dopisem v jednom případě Ditrichštejnovi zaslal, ale v rámci archivu se nedochovala.

Odměny pro druhé

Kromě odměny přímo pro Guillerma Verduga nacházíme v korespondenci s Františkem z Ditrichštejna i „méně sobecké“ zmínky o odměnách či výhodách pro jiné osoby. Předně bylo obvyklé, že rodinní příslušníci mohli profitovat ze vztahu, který jejich příbuzný navázal. Guillermo Verdugo se několikrát snažil prosadit u svého patrona bratra Francisca Verduga:⁶² „*Prosím [Vaši Excelenci – pozn. aut.], aby jej laskavě zahrнула mezi ty nejpokornější a nejvěrnější služebníky Vaší Excelence.*“⁶³ To bylo také poprvé, v roce 1626, kdy se Francisco Verdugo s Ditrichštejnem osobně setkal. Nicméně už několik let předtím se Francisco Verdugo dočkal od Františka z Ditrichštejna výhody. V listu hraběti Salazarovi z června roku 1621, který je zmíněn v úvodu tohoto textu, se totiž kromě samotného Guillerma

58 „*Porque eso no cuesta a Su Mag[esta]d mas que concederla y a V[uestra] E[xcelencia] mas que pedirla.*“ MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 1909, sign. 848, kart. 443, korespondence Martina Somogyiho, fol. 11 (Brusel, 24. května 1620).

59 ZA Opava, Arcibiskupství Olomouc 1144–1961, inv. č. 489, sign 15, kart. 16, koncepty korespondence Františka z Ditrichštejna, fol. 14 (asi rok 1620).

60 Několik drobných darů si vyměnil například se svým agentem u papežské kurie Olivierim nebo i s císařským vyslancem Paolem Savellim. T. PARMA, *František kardinál Dietrichstein*, 2011, s. 256 a 280–281.

61 „*Un discurso en verso sobre el mal de caueça del rey francés.*“ MZA, Rodinný archiv Ditrichštejnů, inv. č. 1909, sign. 848, kart. 445, korespondence Guillerma Verduga, fol. 55 (Kreuznach, příloha dopisu z 15. listopadu 1625). Jednalo se patrně o příklad španělské politické satiry, jejímž vděčným tématem bylo španělsko-francouzské soupeření a „útočení“ na vše francouzské.

62 Francisco (II.) Verdugo byl pravděpodobně Guillermovým mladším bratrem. Není jasné, zda měli společnou matku, či se narodil z jiného vztahu Francisca (I.).

63 „*Suplicandola sea seruido tenerle en el numero de los mas humildes y ciertos criados de V[uestra] E[xcelencia].*“ Guillermo Verdugo Františkovi z Ditrichštejna. MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 1909, sign. 848, kart. 445, korespondence Guillerma Verduga, fol. 97 (Kreuznach, 9. června 1626).

Verduga snaží František z Ditrichštejna prosadit i jeho bratra Francisca: „*A tak žádám Vaši Excelenci, aby podpořila jeho [Guillermovy – pozn. aut.] záležitosti ve Flandrech a jeho bratra, kterému si, ač ho neznám, přejí posloužit.*“⁶⁴ Francisco Verdugo se po smrti Guillermova snažil v několika listech Františkovi z Ditrichštejna převzít úlohu svého zemřelého bratra. Od Františka se však dočkal pouze vyhýbavé odpovědi, která prakticky znamenala odmítnutí. Patrně jej znal jen povrchně a nechoval k němu i přes Guillermova doporučení tolik důvěry, která byla u klientů i agentů velmi důležitá.⁶⁵ O Francisca, který se v té době už natrvalo usadil v Čechách, neměl ale Ditrichštejn jako o služebníka jistě zájem hlavně proto, že by mu nemohl poskytnout to, co bratr Guillermo, tedy informace z oblasti Flander.⁶⁶

Na závěr se vraťme k bělohorské bitvě, která dopřála Verdugovi značný vřhlas. Již jsme zmínili, že Guillermu Verdugovi se v bitvě podařilo zajmout mladého knížete Kristiána II. z Anhaltu, syna velitele nepřátelských vojsk Kristiána I. Podle Anhaltových vzpomínek jej potkalo vlastně štěstí v neštěstí, když jej zajal právě Guillermo Verdugo, jelikož se jednalo o čestného a slušného vojáka. Zacházel s ním prý velmi dobře, a to jak předtím, tak i potom, co se dozvěděl, o koho se vlastně jedná. Zpočátku totiž Kristián neprozradil svou pravou totožnost.

*„Řekl jsem, že ne, že jsem z pěchoty, kapitán výmarského pluku a že jako mladý budoucí voják jsem se přijel podívat na šarvátku a Verdugo mě tam zastihl a slíbil mi, že se mnou dobře naloží a že nejsem zajatec. [...] Potom přišli Verdugo a jeho lidé, postarali se o mne a nabídli mi veškeré své služby.“*⁶⁷

Patrně právě tento postoj a chování Guillermova Verduga daly vzniknout dlouholetému přátelství mezi oběma muži, které možná trochu netradičně začalo uvězněním jednoho z nich. V rodinném archivu Verdugo-Doupov se dochovala poměrně obsáhlá, navíc zčásti šifrovaná, korespondence Kristiána z Anhaltu, která probíhala kontinuálně od Bílé hory až do Guillermovy smrti.⁶⁸ Na základě těchto dopisů můžeme říct, že Kristián z Anhaltu mohl být Verdugovi vděčný za více věcí, nejen za důstojné a pohodlné zajištění během krátké doby, kdy byl v „jeho rukou“. Kristián byl po bitvě na Bílé hoře převezen do pevnosti Neustadt (Vídeňské Nové Město). V jednom z prvních dochovaných listů,

64 „*Y ansi suplico a V[uestra] E[xcelencia] fauoresca sus cossas en Flandes y a su hermano, al qual si bien no conosco, desseo servir.*“ František z Ditrichštejna hraběti Salazarovi, ZA Opava, Arcibiskupství Olomouc 1144-1961, inv. č. 125, sign. 43, fol. 48–49 (2. července 1621).

65 Za jednoho ze svých nejméně agentů považoval Ditrichštejn Jacoma Olivieriho, svého zástupce u papežské kurie. Tato důvěra se odrážela i v jeho finanční odměně. T. PARMA, *František kardinál Dietrichstein*, 2011, s. 203.

66 MZA Brno, RA Ditrichštejnů, inv. č. 1909, sign. 848, kart. 445, korespondence Francisca Verduga.

67 Citováno dle Olivier CHALINE, *Bílá hora*, Praha 2013, s. 210.

68 V rámci korespondence se dochovaly i šifrované tabulky, podle nichž byly šifrovány dopisy z pozdějšího období, zejména okolo roku 1626 a 1627. Kontakty mezi Guillermem Verdugem a Kristiánem z Anhaltu by si zasloužily jako příklad zajímavého způsobu jejich navázání zvláštní výzkum.

z června roku 1621, se dozvídáme, že jeho bývalý věznitel Verdugo zajistil Kristiánovi u Františka z Ditrichštejna jisté „bons offices“ („dobré služby“), které už má František pro Anhalta vykonávat. František z Ditrichštejna se totiž ve věci potrestání povstalců angažoval a zasazoval se i o mírnější postihy pro moravské šlechtice, kteří stáli na straně stavovského povstání.⁶⁹ Již jsme si ukázali, že „bons offices“ byl výraz podobný „merced“, tedy typický pro klientelní vazby.⁷⁰ Jakou konkrétní podobu ale tyto „dobré služby“ měly, nám opět zůstává skryto.

„Pokorně Vás prosím, abyste doporučil panu kardinálovi, nechť pokračuje ve svých dobrých službách pro mě, nebudu pak nevděčný. Pozdravte prosím ode mně také velmi laskavě pana Breunera⁷¹ a poproste ho, aby si, pokud může, vzpomněl na mé záležitosti, budu Vám navždy zavázán.“⁷²

Kristián II. z Anhaltu je na konci roku 1622 skutečně propuštěn a s Guillermem Verdugem zůstal, jak již bylo řečeno, ve velmi pravidelném kontaktu. Svůj vděk mu oplatil informacemi z míst, kde pobýval, z nichž některé patrně Verdugo využil k informování Františka z Ditrichštejna, a také půjčkou na zakoupení panství Maštův.

Závěr

Na základě výše řečeného můžeme potvrdit, že Guillermo Verdugo patřil ve 20. letech 17. století k pevným a pravidelným článkům Ditrichštejnovy komunikační sítě. Patronátně-klientelní vazba, která je spojovala, byla utužována ze strany Františka z Ditrichštejna odměnami různých forem a charakteru. Jejich projevy je možné sledovat napříč vzájemnou korespondencí i mimo ni. Kardinál měl zájem udržet si informátora z oblasti Nizozemí jednak kvůli válečnému dění v této oblasti, ale i napojení jeho samého i rodu Ditrichštejnů na bruselský dvůr. Verdugo totiž mohl v případě potřeby doplnit či zastoupit informátora přímo z bruselského dvora – zmíněného Martina Somogyho. V současném stavu výzkumu se jeví jako pravděpodobné, že Guillermo Verdugo zůstal „pouhým“ klientem Františka z Ditrichštejna. Zaslání zpráv patrně bylo jeho jediným úkolem na rozdíl od agentů, kteří

69 K tomu více například P. BALCÁREK, *Kardinál František Ditrichštejn*, s. 68–72 či Tomáš KNOZ, *Pobělohorské konfiskace: moravský průběh, střeoevropské souvislosti, obecné aspekty*, Brno 2006, s. 92–104.

70 S. KETTERING, *Gift-Giving and Patronage*, s. 131–151 (zde zejména s. 137).

71 Zde se pravděpodobně jedná o Seifrieda Kryštofa Breunera ze Stubingu (1569–1651), prezidenta dvorské komory a poradce císaře, který se výrazně podílel na pobělohorských konfiskacích.

72 *„Je vous prie me vouloir recommander très humblement à M[onsieu]r le Cardinal de continuer à faire bons offices pour moy, car je ne seray pas ingrat. S'il vous plaira aussy de saluer très afesctueusem[en]t à M[onsieu]r Breuner de ma part et le prier qu'il aye souvenance de mes affaires vous m'obligerez infiniment, s'il peut beaucoup.“* Kristián II. z Anhaltu Guilleremu Verdugovi, SOA Plzeň, RA Verdugo-Doupov, inv. č. 13, sign. C4, kart. 2, nefol. (Videňské Nové Město, 20. června 1621).

plnili i jiné povinnosti a často při panovnických dvorech. K těm by Verdugo ostatně neměl v Kreuznachu, kde se zdržoval, mnoho příležitostí.

V rámci studia sociálních vztahů založených na výzkumu korespondence nicméně vždy existuje možnost, že s každým nově prostudovaným listem, s další osobností zahrnutou do sítě kontaktů, se dosavadní závěry ukážou v jiném světle, budou doplněny či přehodnoceny. Snad to bude i případ Guillerma Verduga a studium dalších pramenů pomůže ještě přesněji charakterizovat vztah mezi ním a Františkem z Ditrichštejna i co se týče jeho zařazení mezi klienty či agenty. Přínosem v tomto ohledu bude možná, díky možnosti srovnání a paralel, i další výzkum autorky zaměřený na již zmíněného Ditrichštejnova informátora v Bruselu Martina Somogyho a také na vazby středoevropských šlechticů na bruselský místodržitelství dvůr. Na závěr je nutné dodat, že ač Guillermo Verdugo získal od Františka z Ditrichštejna mnohé, bylo by naivní si myslet, že se spoléhal pouze na Františkovu pomoc a odměny. Guillermo Verdugo zcela jistě vstupoval do mnoha dalších vztahů, možná i patronátně-klientelských, přičemž sám v nich mohl být klientem i patronem.⁷³ Objasnění i těchto jiných vztahů by mohlo dodat další smysl procesu jeho usazení v Čechách i službě pro Františka z Ditrichštejna.

73 Ve fondu RA Verdugo-Doupov se bohužel dochoval patrně pouze zlomek původních Verdugových kontaktů. Jak jsme již zmínili, sám měl svého věrného agenta Cicognu, který jej zastupoval v Čechách. Z Cicognovi korespondence víme, že kníže Karel z Lichtenštejna se o Verduga a jeho pobyt v blízkosti Flander velmi zajímal nebo také to, že Jaroslav Bořita z Martinic prosil Verduga o rady na cestu po Evropě pro své syny. Viděli jsme, že udržoval oboustranně výhodný vztah s mladým knížetem Anhaltem. Bratr Baltazara Marradase Jorge pak sám sebe označil ve dvou dochovaných listech v doupovském archivu za Verdugova nejponíženejšího služebníka. Pouze jedním listem se pak v tomto archivu dochovala komunikace s hrabětem Jiřím Ludvíkem Schwarzenbergem, který naznačuje, že se Schwarzenberg patrně stal jedním z Verdugových „přímilvců“ na vídeňském dvoře a u vévody z Eggenbergu.

Summary

On Rewards and Benefits for Noble Clients and Agents. Guillermo Verdugo in the Service of Franz von Dietrichstein

Guillermo Verdugo, a Spanish nobleman born in Flanders, is mainly known within historiography in the context of the Battle of White Mountain. There, he was to fight heroically on the side of the imperial troops and capture the young Christian II, Prince of Anhalt. After the defeat of the revolt in Bohemia, he and his troops moved to Moravia to help calm the situation there. It was then that he most likely came into closer contact with the Bishop of Olomouc and the then Governor of Moravia, Franz von Dietrichstein. Guillermo Verdugo began to establish himself in Bohemia by purchasing confiscated property.

However, from 1623 he would reside in Kreuznach, where he became the governor of the Rhineland-Palatinate and also an informant to Franz von Dietrichstein. He passed messages about the affairs in Flanders and other regions. Based on the to-date untapped correspondence of Guillermo Verdugo deposited in the collection of the Dietrichstein Family Archive (The Moravian Provincial Archive in Brno), this study focuses on the topic of rewards and benefits that Guillermo Verdugo

received for his services and which he mentions in his reports. The study is carried out in the context of existing research of patronage-client ties and noble agents. In the case of Guillermo Verdugo, it was mainly personal, non-monetary benefits that were supposed to provide him social advancement in the new environment of the Habsburg Monarchy. Several times, he asked Franz von Dietrichstein for help and intercession with the Emperor, for example in relation to the provision of his troops. He also probably received help from Franz von Dietrichstein who facilitated for him a purchase of a house in Malá Strana in Prague (Lesser Town of Prague). Yet, existing of any material reward in the form of a regular salary in the case of Guillermo Verdugo remains uncertain. This study also attempts a terminological reflection on the terms of “agent” and “client” by examining the case of Guillermo Verdugo and his relation to Franz von Dietrichstein. By now, we are inclined to think that Guillermo Verdugo was rather a loyal client of the Bishop of Olomouc than his agent.